

21.09.2022

Група № 11

Урок № 7-8

Тема уроку: «*«Хіба ревуть воли, як ясла повні?»*» – перший український соціально-психологічний роман, свідчення його можливостей у художньому дослідженні дійсності. Співавторство з Іваном Біликом. Широта представлення народного життя у романі»

Мета уроку: розповісти про історію написання роману, його жанрові особливості; ознайомлювати здобувачів освіти із своєрідністю композиції та багатоплановістю сюжету роману, його проблематикою; навчити самостійно визначати тему та ідею твору; розвивати творчі здібності здобувачів освіти при роботі з текстом, закріплювати вивчене про сюжетні лінії, композицію; виховувати прагнення жити за принципами гуманізму; плекати повагу до художнього слова.

Матеріали до уроку:

1. Опрацюйте ст. 47-49 у базовому підручнику: *Українська література (рівень стандарту): підручник для 10 кл. закл. загальн. середн. освіти/ Олександр Авраменко. – К.: Грамота, 2019. – 256 с.*

2. Перегляньте відео до уроку на [YouTube](https://www.youtube.com/watch?v=rnDOYrPP_5E&ab_channel):

https://www.youtube.com/watch?v=rnDOYrPP_5E&ab_channel

3. Виконайте хронологічний диктант

1. Народився Панас Мирний в...
2. З похвальною грамотою закінчив Гадяцьке повітове училище в...
3. Стає канцелярським служителем-писарчуком Гадяцького повітового суду в...
4. Перекладає «Слово о полку Ігоревім», завершує оповідання «Лихий попутав», пише нарис «Подоріжжя од Полтави до Гадячого», повість «Чіпка» в...
5. Львівський журнал опублікував вірш «Україні», оповідання «Лихий попутав»
6. Вперше в Женеві М. Драгоманов надрукував роман в...
7. Одружився з учителькою музики та співів Олександрою Шейдеман...

8. У Полтаву приїхала трупа М. Садовського, М. Заньковецька грала головну роль у «Лимерівні»...

9. Переселився у власну квартиру на околиці Полтави у...

10. Вперше легально роман було опубліковано в журналі «Киевская старина» під назвою «Пропаша сила» в...

11. Помер від крововиливу в мозок у...

4. Законспекуйте матеріал до уроку в робочому зошиті (ОСНОВНЕ):

Історія написання твору

Цікавою є історія написання твору. Минуло кілька місяців потому, як П. Рудченко переїхав до Полтави, багато часу відбирала робота, тому на необхідне для митця знайомство з навколишньою дійсністю часу майже не було. Тому Мирний дуже любив службові відрядження, які надавали таку можливість. Навесні 1872р. Панас Мирний перебував у службовому відрядженні.

Під час поїздки з Полтави до Гадяча хлопчик-візник розповів йому жахливу історію селянина Василя Гнидки, який вирізав сім'ю заможного козака, за що був засуджений до каторжних робіт. Особа Гнидки так зацікавила митця, що він весь час у своїх думках повертався до почутого. Під враженням цієї розповіді він пише нарис «Подорож з Полтави до Гадяча».

Словникова робота

Нарис – невеликий прозовий художньо-публіцистичний твір, у якому зображуються взяті з життя факти, події.

Улітку 1872 р. Панас Мирний пише першу редакцію повісті «Чіпка», деякі зауваження до якої зробив відомий літературний критик і публіцист Іван Білик (*брат Панаса Мирного*)

У першій редакції автор повністю зосередився на постаті головного героя, здійснюючи намір показати, як соціальні умови руйнують особистість, творять із чесних людей «пропашу силу». Одержавши рецензію на початку 1873 року, Панас Якович переглянув текст повісті, виправив деякі суперечності в образі головного героя, дещо деталізував, накидав штрихами нову сюжетну лінію про Грицька тощо. І відклав роботу на певний час за своїм творчим принципом: «Нехай вилежиться та достигне, як та овоч на дереві». Коли ж він знову

повернувся до твору, то почав писати заново — розгортати повість у багатоплановий соціально-психологічний роман.

Над четвертою і п'ятою редакціями Панас Мирний, працював разом з І. Біликом (четверта редакція, написана 1874р., мала назву «Пропаща сила», складалась із чотирьох частин). У 1875р. роман було закінчено під назвою «Хіба ревуть воли, як ясла повні?». Але далі над твором навис якийсь фатум. Почалося з того, що київські друкарні його чомусь не взяли. Можливо, вони були перевантажені. Коли нарешті домовилися про друк у Петербурзі — цим питанням займався композитор М. В. Лисенко,— виявилось, що цензор у поспіху не поставив свій підпис на кожному аркуші рукопису. Роман повертається до Києва, розшукують звільненого з роботи цензора. Той підписує рукопис, і роман знову "ще до Петербурга. Друк його почався тільки наприкінці травня 1876 р. І тут по цензурних відомствах пройшов горезвісний циркуляр від 5 червня 1876 року про заборону українських видань, який і припинив друк роману.

Прогресивні громадські діячі України не могли дати загинути найвидатнішому творові часу. Тому вперше роман був надрукований М. П. Драгомановим у Женеві в 1880р., але відразу потрапив до списку заборонених видань і проникав до читачів у Росію таємно, як підпільна література. Уперше легально роман був опублікований у 1903р. в журналі «Киевская старина» під назвою «Пропаща сила».

Твір «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» — перший в українській літературі соціально-психологічний роман.

Словникова робота

Соціально-психологічний роман – роман, у якому суспільно значущі події і соціальні процеси передаються шляхом розкриття психології героїв, їх думок, прагнень і переживань.

Особливості роману:

- зображення великого й складного кола подій та явищ суспільного й побутового життя певного історичного періоду,
- тривалий час дії,
- основних дійових осіб до десяти (більше),

- відтворення складних шляхів розвитку образів – персонажів у їхніх багатоманітних зв'язках з суспільством,
- значна сюжетна розгалуженість (крім головної лінії, можуть бути три і більше побічних, що розвиваються паралельно, схрещуються і переплітаються, становлячи єдине ціле),
- докладні описи (портрети, пейзажі, інтер'єри тощо),
- докладність розповіді про події та персонажів,
- прозова форма (крім роману у віршах),
- великий обсяг (дилогія, трилогія, тетралогія).

Тема твору – зображення життя та боротьби українського селянства проти соціального гноблення, зокрема кріпосництва та його залишків, напередодні та під час реформи 1861 року.

Звучить **ідея** гибелі людей (кращих), які гинуть як жертви соціальної несправедливості – стають «пропащою силою» (друга назва роману). В романі викрито залишки кріпацтва, показано цілковиту безправність селянства та тяжке життя бідноти в місті. (*«Пропаша сила» - людини, яка народжена була для справ, можливо, значних і прекрасних, але яка так і не розкрилася в своїх потенційних якостях і можливостях»,— зазначав О. Гончар.*)

Композиція роману

Композиція — побудова літературного твору, розміщення і співвідношення його складових частин, порядок розгортання подій і розстановка персонажів. У поняття «композиція твору» входять *описи подій, зовнішнього вигляду (портрети героїв), діалоги, монологи, описи природи (пейзажі), обстановки, авторські відступи*. Взаємодія різних компонентів твору, що у своїй сукупності становлять єдине ціле, є його композицією.

Композиція роману «Хіба ревуть воли, як ясла повні?», його сюжет підпорядковані головному завданню — розкрити соціально-психологічні мотиви протесту селянства, зокрема Чіпки, показати причини того, чому розумна, енергійна й здібна людина стає на шлях розбою.

Роман складається з чотирьох частин, кожна з яких поділяється на дрібніші розділи. Кожна частина, кожний з 30 розділів має свій закінчений зміст, свій внутрішній лад, художню завершеність.

Академік Олександр Білецький взагалі вважав, що композиція роману схожа «на будинок з багатьма прибудовами і надбудовами, зробленими неодноразово і не за строгим планом».

Як називаються частини роману? Про що у них розповідається?

I. Дитинство і юність Чіпки. (Це експозиція. Тут ще немає боротьби, загострення конфліктів. Письменник лише знайомить нас з енергійним юнаком, не називаючи його імені. Юнак зустрічає «польову царівну». Потім виявляється, що юнак – Чіпка, а «польова царівна» - Галя. Тут чудові пейзажі. У наступних розділах – розповідь про батьків та дитячі роки героя. Розділ «Двужон» - про кріпака Івана Вареника, який під чужим прізвиськом (Хрущ) з'явився у селі Піски, одружився з бідною дівчиною Мотрею і знову кудись помандрував, залишивши «байстрюка» Чіпку на тяжке бідкування. Також змальовані дитячі та юнацькі роки Чіпки та його однолітка Грицька.)

II. 100-річна історія села Піски (в основному писав Іван Білик). Розповідається про закріпачення козацького села Піски Катериною II, про завязого січовика Мирона Гудзя, який виборов своєму родові волю, а також про життя внука Мирона — Максима, який поступово скочується на хибний шлях.

III. Складна доля селянина-бунтаря. Це вже боротьба добра і зла, правди і кривди, це невміння Варениченка відстояти своє, заробити грошей, щоб купити землі, як це зробив Грицько, і повільне, але неухильне скочування в прірву розбишачтва.

IV. Трагедія Чіпки. Автор підсумовує пройдений життєвий шлях Чіпки, Максима, Пороха, Василя Семеновича Польського і дає можливість нам зробити повчальні висновки стосовно долі цих людей.

1 частина – експозиція.

2 частина – розвиток дії, передісторія.

3 частина – зав'язка («Нема землі» — втрата Чіпкою землі), розвиток дії.

4 частина – кульмінація, розв'язка (внищення козацької родини Хоменків; арешт героя).

У романі «Хіба ревуть воли, як ясла повні?», як і в інших великих епічних творах, є основні та другорядні сюжетні лінії.

Основні сюжетні лінії роману:

- Рід та життя Чіпки.
- Рід та життєвий шлях Максима Гудзя.
- Історія життя Грицька та Христі.
- Життєпис панів Польських, історія села Піски.

Другорядні сюжетні лінії роману:

- Мотрі Жуківни. (Матері Чіпки).
- Івана Вареника (Батька Чіпки).
- Явдошки.
- Василя Пороха.

Проблеми у творі

- Народна мораль.
- Батьки і діти.
- Добро і зло.
- Земля і достаток.
- Кріпацька неволя.
- «Пропаша сила».
- Становище жінки в сім'ї.
- Любов і сімейне щастя.

5. Дайте відповіді на наступні запитання:

1. Хто став прототипом образу Чіпки?
2. Який ще заголовок мав роман «Хіба ревуть воли як ясла повні»?
3. Скільки головних сюжетних ліній має роман?
4. Особливості композиції роману. Чому академік Білецький назвав роман «будинком з багатьма прибудовами і надбудовами»?
5. Якому головному завданню підпорядкований сюжет роману?
6. За жанром роман «Хіба ревуть воли.....»
7. Принцип «моя хата скраю» сповідує ...?
8. Співавтором роману був ...?
9. Які історичні події згадуються в романі?

10. В якому селі відбуваються події роману?

11. У якому році народився Чіпка?

12. Кого в романі називають «людськими п`явками»?

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

ledishade@ukr.net .

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку.